

PLATÓNOVY SPISY
Svazek IV

Překlad František Novotný

PLATÓN

Kleitofón

Ústava

Timaios

Kritias

PRAHA
2003

OIKOYMENH
Hennerova 223
150 00 PRAHA 5
www.oikoymenh.cz

Translation © František Novotný, 1919, 1921, 1942
Copyright © OIKOYMENH, 2003
ISBN 80-7298-067-X

Jistě dobře tušíš.

Tedy budeme mítí ústavu obce dokonale zařízenou, bude-li na b
ni dozíratí takovýto strážce, znalý této věci?

18. Nutně, odpověděl Adeimantos. Avšak co ty, Sókrate, nazýváš dobrem? Vědění, či rozkoš, či něco jiného než toto?

Tu ho máme! Však bylo to již dávno na tobě dobře viděti, že ti nepostačí mínění ostatních o těch věcech.

Vždyť se mi nezdá, Sókrate, ani spravedlivé uměti pověděti mínění ostatních lidí, a svého vlastního ne, když se někdo takový čas zabývá těmito otázkami.

Jakže, to se ti zdá spravedlivé, aby někdo mluvil o tom, co c
nezná, jako by to znal?

To nikoli, jako by to znal, nýbrž jen jako mínění, aby tedy byl ochoten říci, co míní.

Jakže, to jsi dosud nevypozoroval, že všechna mínění bez vědění jsou špatná? Nejlepší z nich jsou slepá – či zdá se ti, že lidé nalézající pouhým míněním bez rozumové činnosti něco pravdivého liší se něčím od slepců po cestě správně kráčejících?

Ničím se neliší.

Chceš tedy se dívatí na věci špatné, slepé a křivé, ač můžeš d
od jiných slyšeti jasné a krásné?

Probůh, Sókrate, pravil Glaukón, jen neustávej, jako bys byl již u konce. Zajisté nám postačí, jen když vyložíš i o dobru tak, jako jsi vyložil o spravedlnosti a uměřenosti a ostatním.

Ano, i mně, příteli, to docela postačí; ale jen abych nebyl k tomu neschopen a za všechnu ochotu si svou neobratností
neutržil posměchu. Než, moji milí, otázku o podstatě dobra nechme prozatím býti – zdá se mi to totiž příliš těžkou úlohou, e
abychom s tímto rozběhem dospěli nyní jen k tomu, co o tom míním –, avšak o tom, co se jeví být dítětem dobra, jemu velmi podobným, chci mluvití, je-li i vám milo, pakli však ne, nechám toho.

Nuže mluv; dlužné vypravování o otci nám zajisté splatíš až podruhé.

- 507 Chtěl bych, řekl jsem, abych mohl celý ten dluh zaplatiti a vy abyste jej přijali, a ne jako nyní jen úroky. Nuže tedy, přijměte za úrok toto dítě dobra samého. Ale dejte si pozor, abych vás snad proti své vůli neošidil a nepodal vám přitom něco nepravého.

Dáme si pozor, seč budeme; nuže, jen mluv.

Ano, ale napřed vám připomenu, co jsme nahoře pověděli i co bylo již jinde často pověděno, a dohodneme se o tom.

- b Co jest to?

Říkáme, odpověděl jsem, že jest mnoho věcí krásných a mnoho dobrých a tak dále, a v řeči je rozeznáváme.

Ano, říkáme.

A ovšem také krásno i dobro samo a tak při všech jevech, při kterých jsme tehdy uznávali množství, mluvíme zase o podstatě jednoho každého, uznávající při každém jednu ideu jako znak pro každou věc.

Tak jest.

- c A o prvních říkáme, že to vidíme, ale rozumem nevnímáme, o ideách pak zase, že je rozumem vnímáme, ale nevidíme.

Docela tak.

Kteroupak částí své bytosti vidíme viděné předměty?

Zrakem.

Zajisté pak i sluchem vnímáme věci slyšené a ostatními smysly všechny předměty čítí?

Ovšem.

Zdalipak jsi přemýšlel o tom, kterou nejcennější přednost dal tvůrce našich smyslů schopnosti viděti i býti viděn?

Mnoho ne.

- d Nuže uvažuj takto. Potřebuje snad sluch a zvuk ještě třetí věci,¹³⁰ onen, aby slyšel, tento, aby byl slyšen, takže když ta třetí věc nepřistoupí, sluch nebude slyšeti a zvuk nebude slyšen?

Nepotřebuje.

Myslím, že ani mnohé jiné schopnosti, abych neřekl, že žádná, nepotřebují ničeho takového. Či ty můžeš některou uvést?

Nikoli.

Nepozoruješ však, že schopnost zraku i viditelnost věci viděné toho potřebuje?

Jak to?

I když jest v očích zrak a jeho majetník se pokouší ho užívat, před očima pak jest barva, nepřistoupí-li k tomu třetí věc, právě k tomuto úkolu přírodou zvlášť určená, víš, že zrak ne- e
uvidí nic a barvy že budou neviděny.

Co to myslíš?

To, co ty nazýváš světlem.

Máš pravdu.

Není to tedy nepatrná věc, která dodává svazu spojujícímu smysl zrakový a schopnost býti viděn větší vzácnosti nad ostat- 508
ní svazky, ač není-li světlo něco bezcenného.

To jistě nelze říci, že by to bylo něco bezcenného.

19. Nuže, kterému z bohů na nebi můžeš přičísti tuto moc, že nám jeho světlo dává, aby zrak co nejkrásněji viděl a viděné předměty byly viděny?

Tomu, kterému i ty i ostatní lidé; jest zajisté patrné, že se tážeš na slunce.

Zdalipak se tedy má zrak k tomuto bohu tímto způsobem?

Jak?

Zrak není sluncem, ani sám, ani to, v čem vzniká a čemu říkáme oko. b

To věru ne.

Avšak jest, myslím, ze smyslových ústrojí ústrojím slunci nejbližším.

Mnohem nejbližším.

Jistě tedy i výkonnost, kterou má a kterou přiděluje slunce, dostává od tohoto jako jeho výron?

Ovšemže.

Není-li tedy pravda, že ani slunce není sice zrakem, ale jsouc jeho příčinou, jest od něho samého viděno?

Tak.

- c To tedy věz, že myslím tím dítětem dobra, jež dobro zplodilo jako svou obdobu, aby totiž, čím jest samo ve světě pomyslném vzhledem k rozumu a předmětům rozumového vnímání, tím aby bylo toto ve světě viditelném vzhledem ke zraku a předmětům viděným.

Jak to? otázal se; ještě lépe mi to vylož.

S očima, jak víš, jest tomu tak, že kdykoli je někdo obrácí na ony předměty, na jejichž barvách se prostírá nikoli denní světlo, nýbrž noční přisvit, nevidí dobře a jsou skoro jako slepé, jako by v nich nebylo čistého zraku.

Zajisté.

- d Kdykoli je však obrátí na předměty, na které svítí slunce, tu myslím vidí jasně a jest zjevno, že v týchž očích je zrak.

Ovšem.

Takovým způsobem tedy pozoruj i jevy duševní, a to tak: kdykoli se duše upře na to, nač svítí pravda a jsoucno, pochopí to a pozná a jest patrné, že má rozum; kdykoli však na to, co jest smíšeno s tmou, na jev vznikající a hynoucí, tehdy jen nejasně míní a špatně vidí, sem a tam svá mínění převracejíc, a tu zase se zdá, jako by neměla rozumu.

Ano, podobá se.

- e To tedy, co poznávaným věcem poskytuje pravdu a poznávajícímu jeho výkonnou schopnost, věz, že jest idea dobra; ona jest příčinou rozumového vědění a pravdy, neboť ta jest poznávaným předmětem, a tak, ačkoli obojí jest krásné, i poznání i pravda, správně učiníš, budeš-li onu ideu pokládati za něco jiného a ještě krásnějšího nad toto obojí; co pak se týče rozumového vědění a pravdy, jako tam jest správné světlo a zrak pokládati za věci slunci blízké, ale pokládati je za slunce by nebylo správné, tak také i zde pokládati toto obojí za věci blízké dobru jest správné, ale není správné pokládati jedno nebo

druhé z nich za dobro samo, nýbrž význam dobra jest ještě více ceniti.

Nevýslovná to krása podle tvé řeči, když poskytuje vědění a pravdy, ale sama nad tyto věci krásou vyniká; vždyť přece jistě tím nemyslíš rozkoš.

Zadrž hříšná slova, odpověděl jsem; ale raději ještě pozoruj jeho obraz tímto způsobem.

Jak?

b

O slunci, myslím, řekneš, že viditelným věcem dává netoliko možnost, aby byly viděny, nýbrž i vznik a vzrůst a výživu, ač samo není vznikem?

Jak jinak?

Rci tedy, že i předměty poznání mají od dobra nejen to, že jsou poznávány, nýbrž že se jim od něho dostává i bytí a jsoucnosti, ačkoli dobro není jsoucnost, nýbrž vyniká ještě nad jsoucnost důstojností a mocí.

20. Tu zvolal Glaukón s velmi komickým výrazem: Apollóne, jaká to nadlidská výše!

c

Ano, sám jsi tím vinen, protože jsi mě nutil, abych řekl o tom své mínění.

A nesmíš ustati, nýbrž, když už nic jiného, vylož aspon to podobenství se sluncem, jestliže ti něco zbývá.

Ba jistě zbývá, a mnoho.

Nesmíš tedy ani dost málo z toho vynechati.

Myslím, děl jsem, že naopak mnoho vynechám; přece však, pokud jest v přítomné chvíli možno, úmyslně nevynechám nic.

Nevynechávej.

Pomysli si tedy, že idea dobra a slunce jsou, jak jsme pravidli, dvě mocnosti a že kralují jedna nad rozumovým rodem a krajem, druhá pak nad viditelným – neřeknu „světem“, aby se ti nezdálo, že dělám umělé hříčky se slovem „světlo“.¹³¹ Nuže tedy, máš na mysli těchto dvě podob, viditelné a pomyslné?

d

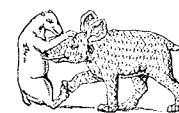
Mám.

ARISTOTELÉS ETIKA NÍKOMACHOVA

Přeložil Antonín Kříž

© Petr Rezek, 1996

ISBN 80-901796-7-3

Rezek

10 dobru, | mluveno prý však o jednom jeho druhu, jež o sobě bývá žádáno a milováno, to však, co je působí nebo nějak ochraňuje nebo zabraňuje protivám, právě jen proto se tak jmenuje, a tedy jiným způsobem. Zřejmo tedy, že se o dobrech mluví v dvojím významu, jednak se mluví
 15 o dobrech o sobě, jednak o jiných pro ně. Oddělme | tudíž dobra o sobě od dober užitečných a uvažme, zda se o nich mluví podle jedné ideje. Která dobra budeme asi pokládati za dobra o sobě? Zda ta, která i sama pro sebe bývají žádána, například rozumně mysliti a viděti a některé rozkoše a pocty? Neboť i kdybychom o tato usilovali pro něco jiného, přece bychom je pokládali za dobra
 20 o sobě. Či to není | nic jiného mimo ideu dobra? Potom však bude bezobsažný její druhový pojem. Jsou-li však i tyto druhy mezi dobry o sobě, bude zapotřebí, aby se pojem dobra v nich všech jevil tentýž, jako v sněhu a v olovné běli pojem bělosti. Ale čest, rozumnost a rozkoš mají různé a odlišné pojmy potud, | pokud jsou dobra. Tudíž dobro není něco společného podle jedné ideje.

Nuže, jak se tedy o dobru mluví? Nepodobá se totiž alespoň věcem stejnojmenným náhodou. Ale snad se o něm mluví podle toho, že jest od jednoho nebo že všechno k jednomu směřuje, či spíše podle obdoby? Jako totiž
 30 v těle zrak, v duši rozum* a jiné v jiném. | Ale snad toho nyní musíme zanechat; neboť přesně to vyšetřiti náleží spíše jinému odvětví filosofie;* zrovna tak i vyšetření o ideji.

Neboť i kdyby bylo jedno nějaké dobro, jež by se přisuzovalo společně jednotlivým dobrům, nebo bylo odlišné a samo o sobě a pro sebe, jest zřejmo, že by je člověk svým jednáním ani nemohl uskutečniti, ani je získati;
 35 a přece právě takové dobro | hledáme. Snad se nám však
 1097^a bude zdáti lepším poznati ideu dobra | právě vzhledem

k dobrům získatelným a jednáním uskutečnitelným; neboť budeme-li ji míti před očima jako vzor, spíše také budeme věděti, co jest pro nás dobré, a budeme-li to věděti, dosáhneme toho. Ten důvod sice má do sebe jistou přesvědčivost, ale zdá se, že věcně nesouhlasí s naukami; | všechny totiž směřují k nějakému dobru a vyhledávající, čeho jest k tomu potřebí, pomíjejí jeho poznání. A přece není rozumné, aby všichni odborníci takové pomůcky neznali a jí ani nevyhledávali. Jest také záhadno, co prospěje tkalci nebo tesaři v jeho řemesle, bude-li znáti dobro o sobě, | anebo jak bude lepším lékařem
 10 a lepším vojevůdcem ten, kdo užel ideu samu. Jest přece zjevné, že ani lékař takto nehledí ke zdraví vůbec, nýbrž že hledí ke zdraví člověka, či spíše ke zdraví tohoto určitého člověka; neboť léčí jednotlivce.

5. *Názor Aristotelův*

O tom tudíž tolik buď řečeno; | vraťme se však opět
 15 k hledanému dobru, co asi jest. Jeví se totiž býti jiným v každé činnosti a v umění; jiné jest v lékařství a ve vojevůdcovství a podobně v ostatních odborných činnostech. Které tedy jest dobro každé z nich? Nebo pro co se vše ostatní koná? Tím jest v lékařství zdraví, ve vojevůdcovství | vítězství, v každé činnosti však a záměru
 20 účel a cíl; neboť pro něj všichni konají to ostatní. A tak je-li nějaký cíl všeho, co máme konati, ten bude tím uskutečnitelným dobrem, je-li jich více, tyto. Rozprava tudíž jinou cestou dospěla k témuž výsledku. | Musíme se však
 25 pokusiti věc ještě více objasniti.

Poněvadž, jak se zdá, jest účelů více, a z těchto si některých žádáme pro jiné, například bohatství, píšely

a vůbec nástroje, jest zjevno, že nejsou všechny dokonalé; nejvyšší dobro se však jeví něčím dokonalým. Jestliže tedy jen jedno jest dokonalé, toto jest, co hledáme, 30 | pakli více, tak nejdokonalejší z nich. Dokonalejším pak než účel pro něco jiného nazýváme účel žádaný o sobě, který nikdy není žádán pro něco jiného, jako věci žádané i o sobě i pro to jiné; a tak prostě dokonalé jest to, co jest cílem úsilí o sobě a nikdy pro něco jiného. Takovým cílem jest především blaženost; | té si žádáme vždy pro ni 1097^b samu a nikdy pro něco jiného, cti však, slasti a rozumu a veškeré přednosti si žádáme sice i pro ně samy – neboť i kdyby z nich jinak nic nevyplývalo, žádali bychom si 5 | jich –, ale také pro blaženost, | domnívajíce se, že jimi budeme blaženi. Blaženosti si však nikdo nežádá pro ony, ani vůbec pro něco jiného.

Zdá se pak, že totéž vyplývá i ze soběstačnosti; neboť dokonalé dobro dostačuje samo sobě. Tím však nemíníme, že něco jest soběstačné jen pro jednoho člověka, který 10 | žije život samotářský, nýbrž i pro rodiče, | děti a ženu a vůbec pro přátele a občany, poněvadž člověk jest přirozeně určen pro život v obci.* Ovšem jest nutno položit i přitom jistou mez; neboť budeme-li to rozšiřovati na rodiče, potomky a přátele přátel, půjdeme do nekonečna. Ale o tom jest třeba pojednati později; za soběstačné 15 | pokládáme to, co samo | o sobě činí život žádoucím a ničeho nepostrádajícím; domníváme se pak, že takovým dobrem jest blaženost, která, nesečtena, jest nejžádoucnější ze všech věcí. Sečtena byla by zjevně ještě žádoucnější i s nejmenším dobrem; neboť nadbytkem dober se stává to, co jest přidáno, a větší z dober jest vždy žádoucnější. | Jeví se tudíž blaženost něčím dokonalým a něčím 20 | soběstačným, poněvadž jest cílem všeho konání.

6. Výměr blaženosti

Nuže, jest snad souhlasně dokázáno, že blaženost jest nazývati nejvyšším dobrem, jest však potřebí ještě jasnějšího výkladu o tom, co jest.

To se může státi nejspíše tím, že uvážíme, jaký jest úkol | člověka. Jako totiž u piště, sochaře a u každého 25 | umělce a vůbec u všech lidí, kteří mají nějaký úkol a činnost, dobro a blaho jest ve vykonaném díle, tak i u člověka, jestliže vskutku má nějaký úkol. Zdaž tesař a švec mají svůj určitý úkol a činnost, člověk však jako člověk | nikoli, ale je zrozen k nečinnosti? Či jako oko, ruka 30 | a noha a vůbec každý úd má nějaký úkol, tak i u člověka budeme předpokládati vedle všech těchto ještě nějaký určitý úkol? Který to tedy asi bude? Život zajisté má člověk společný s rostlinami, my však hledáme to, co jest vlastní člověku. | Musíme tudíž rozlišovati život výživný a rostivý.* Druhý snad jest život smyslový, avšak i tento 1098^a | jest zřejmě společný koni, volu a každému živému tvor. A tak u rozumné bytosti zbývá jakýsi život činný; ta pak jednak poslouchá rozumového důvodu, jednak má rozum | a myslí. Poněvadž se však o činném životě mluví 5 | v dvojím významu, musíme předpokládati život se zřením k činnosti skutečné;* neboť tato se všeobecně uznává za vyšší.

Jestliže tedy úkolem člověka jest skutečná činnost duše ve shodě s rozumem anebo nikoli bez rozumu, výkon pak kteréhokoli člověka nazýváme dle rodu totožným s výkonem zdatného člověka, jako například kitharisty vůbec a | kitharisty zdatného, což prostě platí ve všem, ježto 10 | k výkonu vůbec se přikládá nadbytek z hlediska zdatnosti* – kitharistovi totiž náleží hráti, avšak zdatnému kitha-

ristovi hrátí dobře –, i je-li tomu tak a za výkon člověka
klademe jakýsi život, a to skutečnou činnost duše a jed-
nání ve shodě s rozumem, u zdatného pak muže vše to
15 způsobem dobrým a | krásným, neboť každý výkon se
dobře dokonává podle vlastní zdatnosti, potom patrně lid-
ským dobrem se stává činnost duše z hlediska zdatnosti,
a je-li zdatností více, tedy z hlediska nejlepší a nejdoko-
nalejší. Dále, v životě úplném.* Neboť jedna vlaštovka
jara nedělá, ani jeden den; tak ani šťastným a blaženým
20 člověkem nečiní | jeden den, ani krátký čas.

7. Povaha mravních zásad

Dobro tedy budiž takto naznačeno – jest totiž nutno po-
jem nejprve v obryse načrtnouti a pak později podrobně
provéstí*–; zdá se, že každý člověk dovede pokračovati
v tom a rozčleniti to, co bylo v obryse správně naznače-
no, a že čas jest při tom dobrým vynálezcem a spolupra-
25 covníkem, odkud také | povstaly přídavky v uměních;
každý zajisté dovede doplniti to, čeho se ještě nedostává.

Jest však třeba pamatovati na to, co bylo výše řečeno,
a nevyhledávati přesnosti ve všem stejně, nýbrž v kaž-
dém oboru podle látky a tolik, kolik jest vlastní tomu
30 oboru. Zajisté tesař a geometr | různě vyhledávají pra-
vého úhlu; první totiž tolik, kolik jest užitečný k výko-
nům, druhý však, co jest a jaký jest; neboť jest zkouma-
telem pravdy. Týmž způsobem jest si počínati i v ostatních
oborech, aby nebylo více přídavek než hlavního díla.*

1098^b Nesmíme také žádati | příčiny ve všem stejně,* nýbrž
v něčem stačí správně ukázati skutečnost, jako například
i o počátcích; skutečnost jest první a počátek; počátky
se poznávají jednak návodem, jednak postřehem, jednak

jakýmsi zvykem,* a jiné jinak. Jest | třeba se pokusiti jíti 5
za nimi cestou, která jim přirozeně odpovídá, a vynasna-
žiti se, aby byly správně vymezeny. Neboť mají velký
význam pro důsledky. Zdá se totiž, že počátek jest více
než půle celku a mnoho z toho, co hledáme, jest jím ob-
jasněno.*

8. Rozdělení dober

Jest tedy nutno o něm uvažovati nejen dle závěru
| a dle částí výměru,* nýbrž i dle toho, co se o něm říká. 10
Neboť s pravdou souhlasí všechna skutečnost, s omylem
si pravda brzy odporuje.

Jsou-li tedy dobra rozdělena do tří skupin a jedna z nich
se nazývají dobry zevnějšími, jiná duševními a tělesný-
mi, tak duševní dobra nazýváme nejvyššími | a nejvíce 15
dobrymi. Jednání pak a duševní činnosti klademe do duše.
I jest to asi správně řečeno, alespoň dle tohoto staroby-
lého mínění a souhlasně uznávaného muži, kteří se za-
bývají filosofií. Správně také dle toho, že nějaká prak-
tická jednání a skutečné činnosti jsou zvány účely; proto
zajisté jest účel ve skupině dober duševních | a nikoli 20
dobry zevnějších. S výměrem pak souhlasí i to, že blaže-
ný člověk dobře žije a dobře jedná; říká se totiž téměř
obecně, že blaženost jest dobré žití a dobré jednání.

9. Bližší odůvodnění pojmu blaženosti

Také se zdá, že všechno, co se dosud v blaženosti hle-
dalo, jest obsaženo v tom, co jsme řekli. Jedněm jest
totiž ctností, druhým rozumností, jiným moudrostí,